

УДК 373.5.091.3-053.5]:005

Бурдун Віктор Васильович

*к.п.н., доцент, завідувач кафедри технологій
виробництва і професійної освіти,*

*ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ*

email: burdun_v_v@ukr.net

ORCID: 0000-0003-3255-4828

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПІДПРИЄМЛИВОСТІ ТА ІНІЦІАТИВИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У концепції «Нова українська школа» ініціативність і підприємливість віднесено до основних ключових компетентностей сучасної школи. При цьому під даною компетентністю розуміють «уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави», «уміння раціонально вести себе як споживач, ефективно використовувати індивідуальні заощадження, приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо» (Гриневич, 2016).

Підприємливість – це риса особистості, засадами якої є установка на постійний пошук нових можливостей за межами наявних ресурсів, саморозвиток та самореалізацію, ефективна діяльність в умовах невизначеності. Її результатом стає створення та реалізація об'єктивно або суб'єктивно нових ідей, технологій і соціальних проектів.

Теоретико-методологічні основи формування у молоді ключових компетентностей і, зокрема, підприємливості розкрито в дослідженнях І. Зимньої, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін. Різні тлумачення поняття підприємницької компетентності та аналіз її змісту представлено в працях Ю. Білової, О. Коберника, О. Ліскович, М. Ляшенка, Т. Матвеевої, С. Прищепи, В. Сліпенко, О. Сулаєвої та інших.

Однак, незважаючи на широкий спектр проведених наукових досліджень, окреслена проблема недостатньо мірою розроблена на теоретичному та практичному рівнях, а тому вимагає подальшого дослідження. Зокрема, значний інтерес у цьому плані викликає формування підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти саме на уроках трудового навчання та технологій.

Мета дослідження полягає у визначенні основних напрямків формування ініціативи і підприємливості в учнів закладів загальної середньої освіти на уроках трудового навчання, пошуку оптимальних форм і методів цієї роботи.

Головна мета при формуванні підприємливості полягає у вихованні економічно грамотних громадян, котрі здатні встановлювати, розвивати та підтримувати підприємництво, а також у задоволенні освітніх потреб кожної людини, економіки, ринку праці, суспільства.

В закладах загальної середньої освіти України формування підприємливості та ініціативності як ключової компетентності, повинно навчати дітей нестандартно мислити, розвивати нетрадиційні здібності та вміння. До того ж, це буде створювати можливості для розвитку економіки, вселяти впевненість у власних можливостях.

Застосування інтерактивних методів і форм роботи на уроках дає можливість розвивати в учнів ініціативність, лідерські якості, навички ефективного спілкування, уміння працювати в групах, нести відповідальність за власні рішення, а також виявляють здібності учнів, їхню професійну спрямованість, а в майбутньому – буде сприяти активної участі в громадському житті суспільства.

Практично усі навчальні галузі мають певний потенціал і повинні взяти участь у формуванні визначених Міністерством освіти і науки України компетентностей, зокрема ініціативи і підприємливості. Це можливо за рахунок інтеграції міжпредметних зав'язків навчальних дисциплін, інтегрованого підходу до навчання, творчого підходу до організації навчального процесу усіма педагогами ЗЗСО. Активну участь у формуванні цих компетентностей повинні взяти і вчителі трудового навчання.

Як зазначено в концепції «Нова українська школа», освітня галузь «Технології» повинна забезпечити, в межах ключових компетентностей ініціативність і підприємливість, формування у учнів таких умінь: проектувати власну професійну діяльність відповідно до своїх схильностей, переваг і недоліків, мислити творчо, генерувати нові ідеї і ініціативи та утілювати їх у життя для підвищення власного добробуту і для розвитку суспільства і держави; формулювати цілі і завдання, розробляти план для їх досягнення, прогнозувати і нівелювати ризики, ухвалювати рішення і оцінювати їх ефективність, раціонально використовувати ресурси. Також в учнів повинні бути сформовані такі ставлення: впевненість під час реалізації власних ідей, визнання своїх талантів, здібностей, умінь і демонстрація їх у праці та творчості; здатність брати на себе відповідальність за кінцевий результат власної та колективної діяльності, ініціативність, відкритість до нових ідей (Гриневич, 2016).

Підприємливість і ініціативність вчитель трудового навчання може розвивати використовуючи відповідні форми та методи навчальної діяльності. Дуже важливим для вчителя трудового навчання є створення атмосфери довіри, комфортних умов для співпраці учнів, розвитку в них лідерських якостей, почуття відповідальності за діяльність групи. Необхідно підбирати цікаві завдання для розвитку критичного мислення та самостійної творчої діяльності учнів на уроці. Також необхідно використовувати на уроках трудового навчання ігрові технології. Гра дозволяє відійти від одноманітності, монотонності; створити умови для всебічного розвитку дитини, її здібностей. Досить ефективними для розвитку підприємницьких якостей є рольові ігри, які допомагають учням уявити себе експертами в певній сфері, продемонструвати знання, уміння, здобуті завдяки методу випереджувальних завдань. Можна запропонувати такі сюжетні ігри, як-от: «Рекламна агенція», «Ми-дизайнери», «Супермаркет», «Модельна агенція», «Бюро

архітекторів», під час яких учні зможуть відтворити трудові процеси дорослих і водночас навчатимуться основам економіки.

Проектна діяльність вважається основною технологією формування ключових життєвих компетентностей учнів, зокрема й підприємницької. Адже учні, працюючи над створенням проєктів, навчаються критично мислити, генерують цікаві ідеї для проєктів, знаходять оптимальні засоби для їх реалізації, чітко усвідомлюють, де і як можна застосовувати набуті знання та вміння, вчать бути комунікабельними, постійно самовдосконалюватися.

Одним із засобів формування основ підприємницької компетентності школярів є підготовка і проведення комплексних навчально-економічних екскурсій на промислові підприємства рідного міста, фабрики, підприємства сфери обслуговування, у приватні фірми, сервісні центри, музеї, торговельні мережі. Мета – показати учням, як функціонують ці заклади зсередини, виробити у них уміння помічати й оцінювати різноманітні економічні факти і явища у взаємозв'язку, ознайомити учнів із практичними діями дорослих в умовах підприємницького середовища. Під час екскурсій учні можуть спостерігати за реальним процесом виробництва та наданням послуг, дізнатися про особливості організації технологічних процесів, про собівартість продукції, організацію поставок від постачальників, шляхах готової продукції до споживача тощо.

Для учнів можна організувати зустрічі з представниками бізнесу, приватними підприємцями, економістами, представниками різних професій, які можуть поділитись прикладами ведення бізнесу зі свого життя, професійно можуть надати певну інформацію практичного плану стосовно економічних питань, ведення підприємницької діяльності, вимог до певних професій. До цього процесі можуть долучитись також батьки, студенти і навіть пенсіонери.

На уроках трудового навчання учнів можна навчити розраховувати раціональну покупку, планувати та економічно вираховувати витрати на виготовлення різних виробів, познайомити з формуванням цін на товари, поняттям «витрати», «собівартість», «заробітна плата», «прибуток», «збитки», «конкуренція».

Отже, планомірна робота з учнями із застосуванням різних форм і методів навчання, з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей буде сприяти якісному формуванню в учнів ініціативності і підприємливості.

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція «Нова українська школа» / упоряд.: Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Кобернік та ін. Київ, 2016. 34 с.